

Koronavirüs ve Kültürel Değişim

PROF. DR. AZMİ ÖZCAN
TARİHÇİ/YAZAR

Aralık 2019'da Çin'de ortaya çıkan yeni bir virüs kısa zamanda bütün geleneksel, yerleşmiş kimlik, kalıp ve sınırları aşarak küresel biyolojik bir ölüm tehdidi olarak dünyaya yayıldı. Virüsün kaynağı, insan yapımı olup olmaması ile ilgili teknik ve tıbbi değerlendirmeler bir tarafa her sınıftan her seviyeden bütün insanların hayatını eşit derecede tehdit ve yaşayageldikleri hayat tarzlarını eşi görülmemiş bir şekilde altüst ederek tarihin ve dünyanın gündemine hâkim olması onu insanlığın bir numaralı meselesi hâline getirdi. Hiç şüphesiz nasıl tedbir alınır, nasıl başa çıkılır ve hepsinden öte bununla nasıl yaşanılır konusunda ciddi tahliller ve değerlendirmeleri zorunlu kılan bir vakıa ile karşı karşıyayız. Görünen o ki tarihte yaşanan benzer nice tecrübelerde olduğu gibi bunun da aşılabilmesi için öncelikle ya aşı ya da ilacın bulunması beklenmekte, bunlar için ise en erken bir yıl civarında vakte ihtiyaç olduğu öngörülmektedir. Bu durumda üçüncü yani hemen herkesin hayatına ipotek koyarak alışageldiğimiz davranışlarımızı kökten değişime zorlayan yeni durum ise insanı soyutlayarak adeta yalnız yaşamaya hatta belki yalnız ölmeye mahkûm eden, hayatı yaşamaya değer kılan bütün anlam alanlarını bile feda etmeyi gerektirebilecek bir belirsizliğe hazırlanma zaruretidir. Bütün bunlar bir arada değerlendirildiğinde ifade edilmelidir ki algı itibari ile karşı karşıya bulunduğumuz durum maruz kalınan olgudan daha kesif ve yoğun bir şekilde insanlık üzerinde etkilidir. Hâl böyle olunca temsil ettikleri zihniyet itibariyle tabii bir süreçle ortaya çıksın ya da çıkmasın Covid-19'un neden olduğu bu durumdan kendi stratejik hesapları uyarınca nasıl istifade ederim diyecek bazı merkezlerin bulunacağı da unutulmamalıdır.

Yeni sömürge imkânları doğabilir

Çok genel bir değerlendirme ile eğer söz konusu yakın tehdit belirli bir süre daha

böyle devam ederse hayatın ve sistemin donmuş olmasından kaynaklanan nedenlerle bilim, teknik ekonomik vb. altyapıları ve imkânları yeterli olan 5-10 ülke dışında diğerlerinin tamamının meflûç olma ihtimali kehanet gibi durmayacaktır. Keza iflas edenler de istimdat için boyun eğeceklerinden böylece öteki dünyanın yeniden sömürge düzenine tabi tutulacağı yeni bir döneme geçilebileceği öngörüsü de akıldan varestede tutulmamalıdır.

Yine başlangıcı itibariyle ortaya çıkan bir durum daha var. Kovid-19 belirli nedenlerle önce dünyanın zengin ülkelerini etkiledi ve muhtemelen bir yıl içerisinde ya ilaç ya aşı ya da bağışıklık gibi yollarla bu ülkeler istikrara kavuşabilecekler gibi görünüyor. Ardından dünyanın fakir altyapı ve imkânları sınırlı fakat kalabalık üçüncü dünya ülkeleri ile Afrika virüsün etkisine girecek. Orada tedavi imkânları ve bilinç düzeyi yeterli olmadığı için tahribat çok daha hızlı ve fazla olabilecektir. Tarihin sicili gelişmiş ülkelerin bulacakları aşı ya da ilacı bu üçüncü dünya ülkelerine kolaylıkla vermeyeceklerine işaret ediyor. Zira bir kısım esoterik beklentiler ya da emperyalist güdüler adına nüfusu azaltmak ve başkalarını köleleştirmek için önlerine böyle bir imkân çıktığı zaman bu fırsatı değerlendirmek isteyebilecekler her zaman bulunacaktır.

Son olarak tehditlerin küresel bir keyfiyet arz ettiği yeni dönemde bu tür biyolojik bir silah olmak için çok büyük imkân, bilgi ve teknolojiye ihtiyaç duyulmayacağı ortadadır. Bu durum ne yazık ki insanlığı, sadece zarar vermek ya da intikam duygusu ile yaşayan başta terör örgütü üyelerinin artık mükemmel birer ölüm silahı olabilecekleri gerçeğiyle de karşı karşıya getirecektir.

Virüs, tarihi ve insanlığı bir anlamda eşitlemiş durumdadır

Bütün bu tehditlere karşı alınabilecek hukuki ve polisiye tedbirlerin yeterli olabileceği düşünülmemelidir. Burada ancak vicdani denetim müesseselerini geliştirecek ahlaki ve felsefi kurumları çalıştırmakla mesafe alınabilir. Keza ölüm korkusuyla bu kadar iç içe yaşayan bir toplumda kaçınılmaz olarak artan dini duyguların imkânlarından faydalanmak üzere ciddi çalışmalar yapılması gerektiği de açıktır. Hayatta kalma refleksi ile tanzim edilecek bu yeni dönemde geleneksel pek çok alışkanlıkların terk edileceği ve insan-toplum ilişkilerine dair birikmiş literatürün işlevselliğinin ciddi olarak sorgulanacağı bir gerçek olarak bizi beklemektedir. Bu açıdan virüs, tarihi ve insanlığı bir anlamda eşitlemiş durumdadır denilebilir. Bu meseleyi ciddiyetle ele alan toplumlar diğerlerine nazaran elbette daha sağlıklı ve daha öngörülebilir gelecek inşa edebileceklerdir, buna mukabil kendi kültürlerini üretemeyenler ise hayatı yaşayabilmek adına kimlik anlamında büyük bedeller ödemek pahasına da olsa mecburen başkalarının ürettiği kültürü ithal ederek hayatlarına devam edeceklerdir.

Gelecek inşa etme iradesi

İnsanın genetiğinde yer alan ve bu tür tehditlerle karşılaştığı zaman kendisini ifade eden güvenlik ihtiyacı yine ne pahasına olursa olsun önce kendisini emniyete almak şeklinde tezahür edecektir. Bu durum hayatı paylaştığı bütün insanlarla arasına güvenlik noktası nazarından fiziki bir mesafe koymayı gerektirecek, iş hayatı, eğitim, sanat, birlikte yeme, içme, eğlenme ve ibadet etme gibi kültürü oluşturan alanlarda keskin kırılmalar yaşanacaktır. Duygulara da yansıtacak olan bu tutum doğal olarak insanlar arası ilişkilerde de birlikte bir gelecek inşa etme iradesini zayıflatacak, bireysellik (bencilik) ön plana çıkacaktır.

Bilindiği üzere toplumlar bilgi, tecrübe ve kendi değerler sistemi çerçevesinde hayatlarını nasıl yaşayacaklarına dair kültür ve kültürel kurumlarını üretirler. Görünen odur ki insanlık, bugüne kadar edindiği birikimin ciddi bir kısmını farklı bir tarz ve form içerisinde yeniden üretmek zarureti ile karşı karşıya bulunmaktadır. Şehir hayatı ve imardan nüfus hareketliliğine, çalışma düzeninden çevreye, eğitim usul ve anlayışından inanç ve ibadet pratiğine, alışveriş şeklinden pazar alışkanlıklarına, kültür ve sanattan müzik ve tiyatroya, düğünden cenazeye, spordan eğlenceye, seyahat, insan ilişkileri, toplu iş görme, yemek ve sofraya düzeni, siyaset yapma tarzı, toplantı, sempozyum, konferans, sevgi ve muhabbet dili, vb. kısacası hayatın ve insanın dokunduğu her alanla ilgili olarak kendisine yeni imkânlar ve kulvarlar bulmak zorundadır. Aksi takdirde insan ünsiyeti ve toplum kaynaşması temelinde inşa edilmiş bütün bir tarihsel birikim atıl durumda kalabilecektir ki bu hakikaten çok daha büyük bir felaket olacaktır. Bütün bu baş döndürücü meydan okumalarla başa çıkabilmek için ise iki büyük imkânımız bulunmaktadır: aklın refleksi bilim ve mizah ile inancın yansıması sabır.

Gönüllüleri, Lagos'ta koronavirüs hastalığının (Kovid-19) yayılmasını yavaşlatma çabalarında, Reuters